

Què en sabem dels orgues de Canet?

Un intent de recopilació de dades sobre els orgues i organistes de Canet (2a part)

Sergi Alcalde Vilà

Centre d'Estudis Canetencs

What do we know about the organs of Canet de Mar? An attempt to compile data about the organs and organists of Canet de Mar (Second part)

L'autor presenta una recopilació de les dades localitzades fins a dia d'avui sobre els diversos orgues que van existir a Canet, tant a l'església parroquial com a la primerenca ermita de la Misericòrdia, després convertida en Santuari. S'anomenen els autors (orgueners) i artistes relacionats amb les seves construccions, així com també els músics titulars (organistes) que havien de fer-los funcionar.

The author presents a compilation of data, located up to the present, about the different organs which have existed in Canet, including in the Parish church and the early Hermitage of the Misericòrdia, later the Sanctuary. The article presents information about the organ makers and it lists artists related to the construction of the organs as well as the official organists who played them.

Paraules clau: orgue, parròquia, santuari de la Misericòrdia, Canet de Mar, Gaietà Vilardebò, Josep Vicenç, Josep Martí Moré, Marià Martí Moré, Francesc Galtaires, Salvador Alió, orguener, organista, daurador, fuster.

Keywords: organ, Parish, Sanctuary of Misericòrdia, Canet de Mar, Gaietà Vilardebò, Josep Vicenç, Josep Martí Moré, Marià Martí Moré, Francesc Galtaires, Salvador Alió, organ maker, organist, gilder, carpenter.

En l'anterior butlletí, vaig publicar la primera part d'aquest article, referent a l'orgue existent a l'església parroquial de Canet abans del 1936. En aquesta segona part, centro l'estudi en els diversos orgues que va tenir la primitiva Capella de la Misericòrdia i el posterior Santuari.

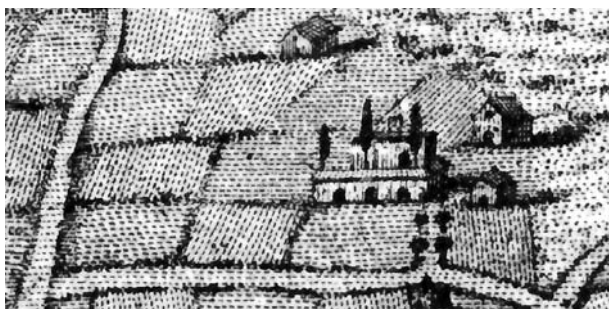
Els orgues de la vella Capella de la Misericòrdia

A l'hora de recopilar dades d'aquests instruments per a l'harmonització musical de la capella de la Misericòrdia, hem de remuntar-nos uns quants segles enrere, quan encara existia la vella ermita (reconversió del primer temple parroquial de Canet) i per tant, quan encara no tenia la denominació de Santuari.

Aquell antic edifici de mitjans segle XV, va patir un

canvi radical a partir del 1721, amb l'atorgament de títol de paborde a Mossèn Marià Martínez i Ferrer. Martínez, que devia ser un home incansable, de gran vitalitat, no va parar de projectar intervencions al llarg de tota la seva vida. Això, amb el temps, també li va passar factura amb certes disputes que va tenir amb els polítics i les jerarquies eclesiàstiques locals. A finals del 1726 ja havia aconseguit l'ampliació de la capella, allargant-la pel transsepte, i fent de nou el creuer, el presbiteri i la sagristia amb cambril al pis superior. Dos anys després, es va decorar pictòricament la nau i es va encarregar un retaule barroc als escultors Jaume Medir i Josep Pol¹, obra que va presidir l'ermita fins al seu enderroc l'any 1857.

A principis de la dècada de 1730 es van portar a terme les obres d'embelliment dels environs de l'edifici, va construir-se una porxada amb arcs de

Litografia de principis de segle XIX on es mostra l'aspecte de la primitiva capella de la Misericòrdia. (Arxiu CEC)

mig punt i un emparat amb bigues de fusta que fessin de «brise-soleil».

La necessitat d'amenitzar les funcions religioses devien fer plantejar l'adquisició d'un instrument musical. Així que, pocs anys més tard, el 1733, Salvador Clausell, clavari de l'ermita, tenia pagades «10 lliures, 5 sous i 6 diners... per la mitat del orga ayguader que comprà en Barcelona»². La resta va anar a càrrec de la Universitat canetenca (Ajuntament). Si bé és una quantitat molt minsa en comparació al valor de centenars de lliures esmerçades anys abans pel retaule, és una dada força singular. El fet d'anomenar «orga ayguader» podria significar que estem davant d'un instrument poc comú. Tot fa pensar que seria un orgue que funcionava per la pressió de l'aigua, també conegut com «orgue hidràulic» o «hydraulis». Aquests instruments, originaris de l'època romana, van tenir el seu esplendor durant els segles XV i XVI, però van perdre rellevància a posteriori. Davant un preu no gaire elevat (poc més de 20 lliures), segurament seria un instrument de segona o tercera mà, i per tant a finals de la seva vida útil.

A la dècada posterior, es va prioritzar la compra d'un orgue nou. El mateix patró Salvador Clausell va comprar i portar amb barca, el 19 de desembre del 1748, «des de Barcelona, ço és 106 lliures i 16 sous per lo cost de un orga portàtil comprat al convent de Junqueras³, y 8 sous més de ports fins al mar»⁴. Quatre dies després, el 22 de desembre, es van pagar a un manyà «per panys y ferramenta que lo dit orga necessitava», 1 lliura, 2 sous i 6 diners.

Els instruments portàtils, per la fragilitat dels seus mecanismes i la seva poca volumetria, solen desafinar-se més sovint del que és habitual en altres instruments. Així doncs, el setembre de l'any següent [1749] es comptabilitza com a «pagats 7 lliures i 19 sous per lo que ha costat afinar lo orga de sonar, ço és a Josep Boscà⁵, mestre de orgas, 4 lliures y lo restant per cavalgaduras y fadrí. Havent-se doblat lo gasto per no haver pogut venir la primera vegada». El mateix dia també es va abonar al fuster Jaume Medir, 1 lliura i 4 sous «per lo treball de fuster fet ab lo dit orga»⁶.

L'instrument va durar vint-i-cinc anys més. El 28 de desembre de 1776, essent administrador el patró Felicià Carnasoltas, s'anotava el pagament de 10 lliures i 10 sous «per ordre del Magnífic Ajuntament al organista de Mataró que vingué lo dia de Vot de

Vila»⁷. Dos anys després se li va practicar una reforma. El 10 d'agost de 1778 se li afegiren «3 remats y dos poms per lo orga» que van costar 8 lliures i 5 sous⁸. I l'11 d'octubre del mateix any, es van pagar 2 lliures, 7 sous i 6 diners «a Vicenç Thenas manyà, per ferros per lo orga»⁹.

La mida d'un orgue portàtil no devia ser suficient per a la popularitat i importància que l'ermita va anar assolint. Així que es va decidir substituir-lo, segurament per un de fix, qui sap si col·locat al cor de la vella ermita o en un parament lateral. D'aquesta manera, i amb la intenció d'estrenar-lo per la festivitat de Sant Pere (29 de juny), festa major, el dia 25 de juny de 1779 va quedar reflectida la despesa de 300 lliures «pagades per lo orga nou»¹⁰. Malgrat aquesta dada interessant, es desconeix l'orguener autor de l'instrument. Pocs dies després, el 28 de juny es van abonar 43 lliures i 2 sous al canetenc «Bernat Misser fuster, per fusta y jornals per posar lo orga, y cal»¹¹.

Les quantioses donacions dels visitants i devots, s'invertien periòdicament en el manteniment i l'embelliment de la capella. D'aquesta manera, essent administrador el patró Salvador Font i Puig, es localitza una despesa, del 5 de setembre de 1784, de 63 lliures pagades al daurador Josep Martí «per daurar lo orga, el cor i jaspia la sagristia»¹².

De fet, Josep Martí i Moré era un referent en la decoració i el daurat dels temples de l'Alt Maresme i de la Selva. Havia nascut a Tossa de Mar l'any 1760. Fill i nét de fusters, i germà de Jaume Martí, un reconegut escultor tossenc¹³, Josep va dedicar-se inicialment als treballs de fusteria, malgrat va acabar especialitzant-se en la decoració, concretament en els daurats i els esgrafiats. Va casar-se a Canet l'any 1781 amb Raimunda Fàbregas i Mulet. Un cop vidu, l'any 1793 es va tornar a casar amb Caterina Carbonell i Xiqués. Malgrat això, una dècada després, l'any 1802, torna a casar-se de nou en terceres noces amb Caterina Castanyer i Codina. Josep Martí va morir a Canet a principis de febrer del 1810, a l'edat de 50 anys.

Al «Diccionari d'Artistes Catalans» de Josep-Francesc Ràfols, s'esmenta que Josep Martí era: «Escultor, daurador i esgrafiador del XVIII-XIX (Tossa 1760 - Canet 1810), viu a Canet des de 1782. Va treballar en la obra de moltes esglésies i capelles d'aquelles comarques. A la seva casa de «Cal daurador» es conserven notables esgrafiats obra seva».

Malgrat que Ràfols, a la seva publicació de la dècada de 1950 anomena que a la casa canetenca de Martí existien uns esgrafiats visibles a la seva façana, a dia d'avui, es desconeix a quin edifici es referia. Recents investigacions portades a terme per la nostra entitat, han demostrat que l'any 1789 Martí va adquirir al comerciant Salvador Roig i Fors, «tot aquell pati de terra, a fi y efecte de construir en ell casa, qual queda ja principada [començada] y ab parets fins a seny de sostre en totes parts... sens altre més edifici dins ell» pel preu de 200 lliures¹⁴ i amb pacte

de continuar pagant el censal anual d'establiment, d'«1 lliura i 16 sous» als successors i propietaris del Mas Moní de Canet. Segurament, Martí va finalitzar l'edifici i va establir-hi la seva residència. De fet, l'indret era molt apropiat per a la casa d'un artista. Normalment a les plantes baixes s'hi ubicaven els tallers i obradors, i a les plantes primeres els habitatges. La casa en qüestió correspon a l'actual botiga «Bolsac», situada a la Riera de Buscarons número 42, coneguda a Canet per Cal Baster. Com hom pot apreciar, a la façana de la casa no hi ha cap esgrafiament decoratiu.

A Canet, no sols va venir a residir-hi Josep, sinó que també ho va fer el seu germà Marià Martí i Moré. Aquest però, seguint la tradició familiar de fuster. Molt probablement, ambdós germans feien «tàndem» en els seus treballs i encàrrecs, un com a fuster per l'obra de volum, i l'altre per a l'obra de precisió i detall, i el posterior daurat i acolorit. Cal tenir present que, l'època dels germans Martí, coincideix plenament amb el barroc, quan Catalunya es trobava en ple fervor d'ampliació de temples i esglésies, renovació de retaules i altars, elaboració de noves imatges, etc. Gairebé no hi ha cap població en què els confreres i obrers dels temples no encarreguessin reformes, ampliacions, nous altars i sobretot, noves decoracions.

No hem trobat més dades referents a l'instrument de l'antiga capella de la Misericòrdia, fet que fa pensar que l'orgue devia perdurar fins a l'enderroc

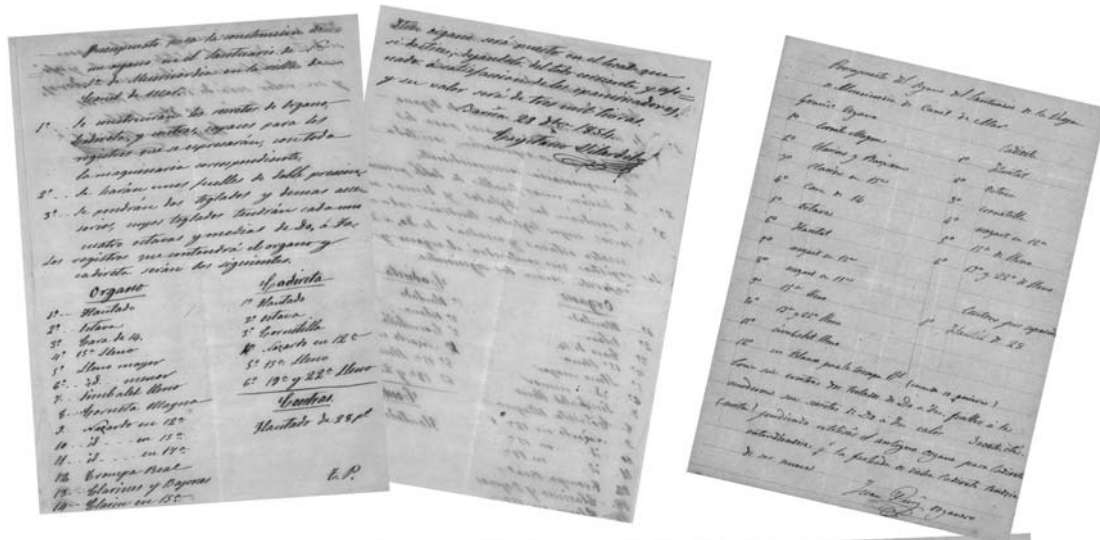
del temple l'any 1857 quan, just a tocar, ja s'havia edificat i beneït la nova ermita, avui coneguda, des de la coronació del 1907, com a Santuari.

L'orgue del nou Santuari de la Misericòrdia

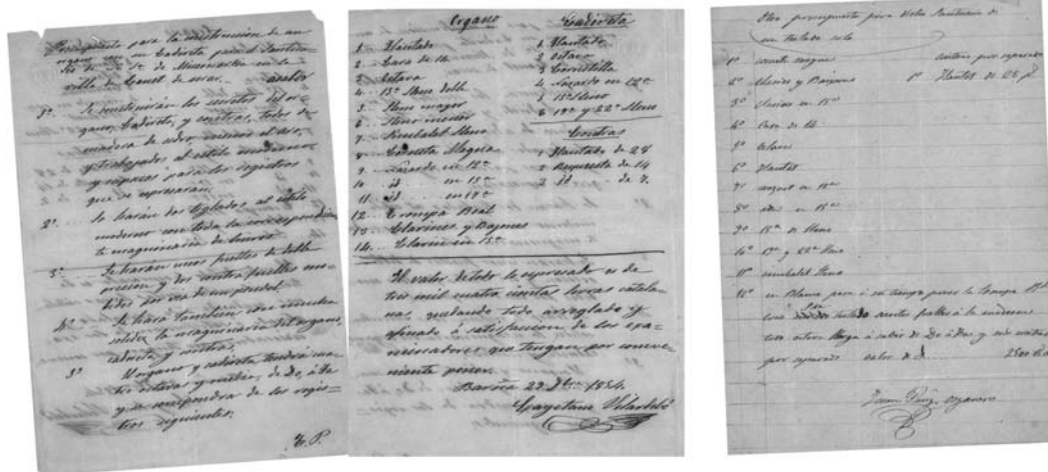
Dos anys després de començar el nou edifici, iniciat l'any 1852, la «Junta Directiva para la reedificación del nuevo templo» va decidir que era necessari l'encàrrec d'un orgue que estigués a l'altura de la grandiositat del temple. Aquests van buscar l'assessorament de la persona més qualificada i de confiança de la població. No era altre que el Rnt. Ramon Clausell i Llauger (+1868), que ostentava el títol de Mestre de Capella de l'església parroquial.

A Clausell li va pertocar l'enutjosa tasca de demanar pressupostos, valorar-ne les propostes i escollir finalment el constructor més qualificat i escaient. Per la documentació conservada, se sap que es van sol·licitar pressupostos a dos dels millors orgueners del moment. D'aquesta manera, el 29 de desembre del 1854, Clausell va rebre una missiva de l'orguener Gaietà Vilardebó on adjuntava 2 pressupostos.

El primer era per a un orgue «con construcción de secretos, cadireta y contras capaces para los registros que se espresarán, con unos fuelles de doble presión, con dos teclados y demás accesorios, cuyos teclados tendran cada uno cuatro octavas y media de Do a Fa», i amb registres a l'orgue de: flautes, octava, ple, simbalet, corneta, naçard, trompes, clarins, amb

Imatges dels diversos pressupostos presentats pels organers Gaietà Vilardebó i Joan Puig l'any 1854-1855 per a l'elaboració de l'orgue de la Misericòrdia. (AMCNM - Fons Serra- Caixa 39 Doc. 2 i 3)

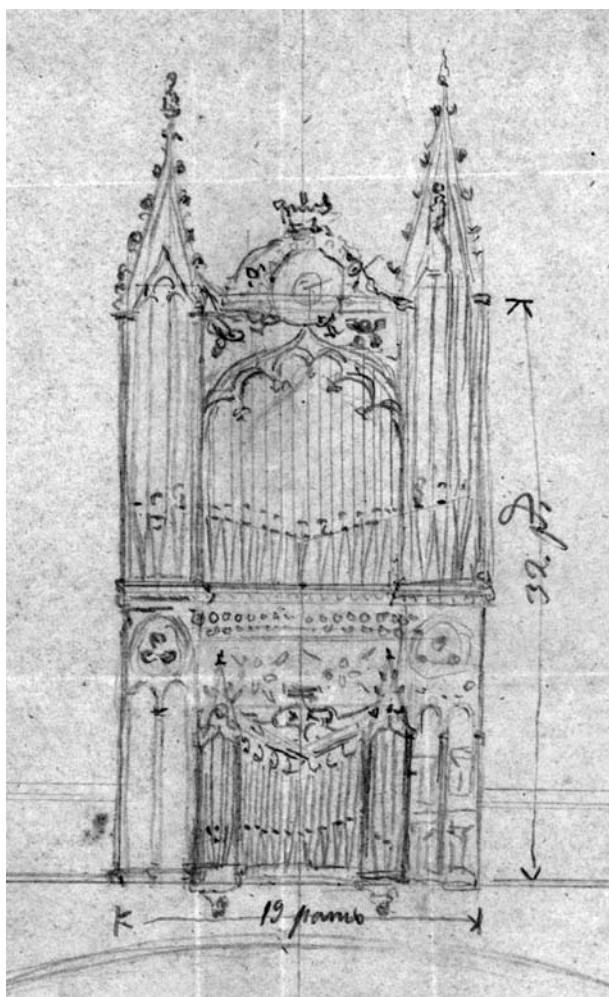

cadireta també instrumentada amb flautes, octaves, cornetins, nazard, ple, etc, i contras amb flautes. El cost era de 3.000 lliures¹⁵.

L'altre pressupost de Vilardebó, amb millors acabats «*con construcción de secretos del organo, cadireta y contras, todos de madera de cedro, menos el aro y trabajos de estilo moderno y capaces para los registros que se espresarán*», tindria també dos teclats «*al estilo moderno con toda la correspondiente maquinaria de hierro*». Les manxes serien de doble pressió, i se li afegirien dos contramanxes mogudes per un pèndol. Tant l'orgue com la cadireta, a banda de fer-se «*con mucha solidez*», assolirien musicalment les quatre octaves i mitja, de Do a Fa. Els registres de l'orgue eren: flautat, cara, octava, plens, simbalet, corneta, naçard, trompa, clarins i baixos. La de la cadireta amb flautat, octava, corneta, naçard i plens. I la contra, amb flautes, resposta de 14, i resposta de 7. El valor d'aquest instrument ascendiria a 3.400 lliures catalanes¹⁶.

Independentment dels dos pressupostos, l'instrument a realitzar seria «*puesto en el local que se destine, dejandolo del todo corriente y afinado a satisfacción de los examinadores*».

Pocs dies després, el 2 de gener del 1855, Clausell

Detall de l'esbós presentat per l'organer Joan Puig que acompanyava el pressupost del nou orgue de la Misericòrdia. Any 1855. (AMCNM. Fons Serra. Caixa 39. Doc 3)

va rebre els pressupostos de l'altre reputat orguener, Joan Puig, que també en va presentar dos. El primer, per valor també de 3.000 lliures, comptaria amb un orgue amb corneta, clarins i baixos, octaves, flautat, naçard, plens, simbalet i trompa. La cadireta comptaria amb flautat, octava, cornetilla, naçard i plens, i la Contra «*por separado*», amb flautat. L'instrument també disposaria de dos teclats, de Do a Fa, manxes a la moderna, secrets de Do a Fa. A més, deixa anotat «*Pudiendo utilizar el antiguo organo (es refiere al de la vella ermita) para cadireta, entendiendose que la fachada de dicha cadireta tendria que ser nueva*»¹⁷. A més, Puig acompanyava el pressupost amb un esbós fet amb llapis de la volumetria final de l'instrument sobre l'arcada del cor, identificant-se clarament un estil decoratiu gòtic, a to amb l'arquitectura del temple. I declarant que «*el armazón o caja gòtica irán a cuenta de la Junta*».

L'altre pressupost comptaria només amb un únic teclat, sense cadireta, amb part d'orgue amb corneta, clarins i baixos, octaves, flautat, naçard, plens, simbalet i previsió per col·locar una «*trompa real*» en un futur, i contra «*por separado*» amb flautat. El seu cost ascendia a 2.500 lliures¹⁸.

A la carta que acompanyava els pressupostos, Puig s'exclamava dient «*que en el precio que estan los materiales hoy en día, tanto el estaño como las maderas, es imposible hacerlo más barato*». Així mateix afegia «*Comprendo muy bien que se quiere, en suposición, sacar la proposición de lo que costó el antiguo organo de la Capilla, con el presupuesto del que propongo se encontrará muy raro, però si se tiene en cuenta sus grandes dimensiones de fachada, secretos, fuelles, facilmente puede uno convencerse de lo contrario*». Al·legava també que en la seva trajectòria professional «*de ningún modo trato ni he tratado nunca en mis empresas de hacer pagar el trabajo más de lo que coste demasiado, se que no puedo tirar la cuerda puesto que trabajamos una epoca fatal, però no obstant lo principal de mis miras ha sido siempre quedar bien. No será su organo de 4 a 5 mil libras, donde podré encontrar un beneficio...*». Finalment florejava amb retòrica dient «*No trato de ocultar a Vuestra Merced lo mucho me gustaria hacer dicho Trabajo, porque será organo que lo verán y oirán mucha gente...*»¹⁹.

Clausell també va utilitzar els seus contactes familiars per demanar referències i opinions pressupostàries. Així, el 4 de gener 1855, va rebre una missiva del seu nebot Josep Francesc Serra on li deia que havia parlat amb Nicolau Manent²⁰ i aquest li havia dit que ell i altres artistes creien que era millor escollir a Gaietà Vilardebó per ser el que tenia més mèrits en la construcció d'orgues, «*Pues el que hizo para la Yglesia de Sant Justo y Pastor (de Barcelona) ha salido bastante bien*»²¹.

El 7 de gener del mateix 1855, el prevere gironí Narcís Figueras també enviava una nota a Clausell on apostava per la recomanació de Vilardebó. Dient que «*es hábil y reúne todas las circunstancias de un*

Imatge de l'interior del Santuari de la Misericòrdia, zona del cor, abans de 1936. Al mig del cor s'aprecia l'orgue realitzat per Gaietà Vilardebó entre 1857 i 1858 (IEFC. Ref. ACM-96722v)

distinguido artista... No solo hablo yo de los meritos acreditados del Sr. Vilardebó, pues hablo antes de mi el difunto sabio maestro de capilla de Castellón Dn. Juan Lleys Pbre. a quien havia yo pedido informes para asegurar nuestra obra en San Daniel (de Girona). Donde voces, fulles, registros y máquina, todo va perfectamente»²².

Passada una setmana, i sense rebre cap resposta, Joan Puig s'impacientava, i va enviar de nou una missiva el 9 de gener del 1855 al Rnt. Clausell, demanant-li si li podia donar una resposta de confirmació. Al·legava l'enviament de la missiva per haver d'absentar-se durant algunes setmanes²³.

Segons sembla, i veient que les amistats consultades li aconsellaven l'elecció de Vilardebó, el Rnt. Clausell devia demanar-li a Joan Puig que proporcionés mèrits per poder-lo tenir en compte. Així doncs, Puig envià una nova carta datada el 12 de gener del 1855 (per tant aquella setmana no era absent), on feia relació de diversos orgues construïts o reparats per ell recentment, així com de les persones a qui se'ls podien demanar referències. Entre d'altres, anomena un orgue de dos teclats per l'església parroquial d'Alforja, un altre per Monzó (a l'Aragó), dos orgues diferents per la ciutat de Reus, un per la Capella de la Misericòrdia, i l'altre per l'església del convent de les Monges Descalces. Un orgue per la parròquia de Badalona (fet feia 3 anys), l'orgue de Santa Maria del Mar «concluido un poco antes del cólera». I per últim, una gran reparació de l'orgue de l'església del convent de monges de Sant

Pere (possiblement de les Puel·les, a Barcelona)²⁴.

El mateix dia, Clausell també va rebre una nota del frare carmelità, i reputat organista P. Joan Quintana, el qual, des de Barcelona, donava fe de la bona conducta de l'orguener Joan Puig, afegint que «a demás de un senyor de honra, y que treballa ab finura, dich això perquè jo en la present centúria he tingut que examinar uns orgas en ciutats y vilas de Catalunya, de organers alemanys, francesos, italians i catalans... y he vist de tot, bó, ordinari y molt dolent, y els del Sr. Puig són de bon desempeño».²⁵

S'ha localitzat que, en aquella època, ambdós mestres orgueners tenien els tallers a la ciutat de Barcelona. Vilardebó al carrer Tallers 24, i Joan Puig, que també realitzava pianos, al carrer Sant Pau 51.²⁶

Finalment, sembla que Mossèn Clausell va decantar-se per Gayetà Vilardebó, i la Junta de la nova capella va encarregar-li la realització del preuat instrument. De fet, Vilardebó va trigar gairebé tres anys per a fabricar-lo²⁷. L'any 1857 es va beneir el nou temple amb tota solemnitat. Això sí, sense l'orgue finalitzat, i amb decoracions pictòriques només en el Cambril. Per poder veure completada tota la decoració pictòrica de la nau, es van haver d'esperar més de 20 anys. No va ser fins al 1881, quan es van dur a terme les intervencions dels decoradors vigatans Antoni García Robles i Tomàs Rovira Vilar, i del pintor barceloní Bartomeu Ribó.

Per l'agost del 1858, l'orgue ja estava enllestit. Els maldecaps van venir a l'hora de fer efectiu el pagament. L'elevat cost de la construcció del temple

havia deixat molt minvada la liquiditat de la «Junta pro edificació». El llegat testamentari de Carles Pascual i Puig, mort a l'Havana, malgrat ser força cabalós, no va arribar íntegre. Ja solia passar que, entre procuradors, notaris, i apoderats, tots pessigaven pel seu servei. Un dia vaig intentar calcular el cost total de la construcció del nou temple, i aproximadament en va resultar la quantitat de 620.000 rals. Del llegat de Pascual només en van arribar 450.000, que van servir per cobrir poc més del 72% del cost total. Per tant, va ser necessari cercar tota mena d'ingressos possibles. No és estrany que fins i tot es venguessin els carreus de pedra dels murs de la vella ermita enderrocada com a material d'obra. Suposo que l'arquitecte Francesc Daniel Molina i Casamajó, projectista del nou edifici, veient l'esforç que la població va haver de fer, va renunciar als seus honoraris i per això es deia que mai havia arribat a cobrar cap «minuta», ni per l'elaboració del projecte, ni per la direcció de les obres. En contraprestació, al cap d'uns anys, la «Junta» va obsequiar-lo amb la famosa escrivania de plata que encara es conserva en el «Tresor parroquial».

Amb els «números vermells», va arribar el moment d'haver de fer front a les factures que vencien. La solució va ser desprendre's de part de les joies que durant dècades, qui sap si alguna centúria, havia anat recopilant la Mare de Déu. Josep M. Roura, membre de la «Junta directiva para la reedificación del Santuario, antigua parroquia de Nstra Sra de Misericordia en la Villa de Canet de Mar», va ser l'encarregat de dur-les a valorar. El 17 d'agost enviava una carta al Rector de Canet, mossèn Jaume Dorca, adjuntant-li la valoració i interessant-se per altres qüestions referents a la finalització de detalls del temple²⁸, entre els quals destaca una petició que

s'havia fet al Bisbe de Girona «*esperando que Su Ilustrísima no oponga reparo en que se col·loquen las armas Reales en la fachada del nuevo templo*». Igualment exclamava satisfet que el Sr. Duran, un altre membre de la «Junta», li havia fet saber que ja havia portat de Barcelona un Tern²⁹ nou i que aquest s'havia estrenat «*con una lúcida procesión*».

La valoració econòmica era un document on es detallaven un total de 104 objectes o grups d'objectes, molts d'ells de material preuat, i que havien estat donatius, ex-vots o deixes. Hom es pot imaginar, en aquest «pack» no s'hi contemplaven les joies més rellevants, com les corones i altres arracades de les festivitats. El document va ser redactat i signat el 16 d'agost del 1858 pels joiers residents a Arenys, Fèlix Llenas Torras i Fernando Recoder Annexi. D'entre tots els objectes de la «*Valoración que han dado segun su saber y entender los infrascritos maestros de platero y joyero a las alhajas*» podem destacar les de més valor, entre altres, diverses arracades d'or amb diamants i maragdes, altres de jacints, topazis, violes o perles. Diverses arracades «*de oro con antigua filigrana*». Medalles, braçalets, nombrosos exvots d'extremitats: «*Diez piernas de plata, dos brazos, seis imagenes de plata, catorze cabezas de plata*». També algunes creus i rosaris d'or i de plata. Gran quantitat d'anells d'or, plata i minerals preciosos, i agulles de pit. I fins i tot «*Una imagen de la Virgen del Pilar de plata*». Assolint una suma total de 10.051 rals.³⁰

D'aquesta manera, i després de la venda dels objectes, el 15 de desembre del 1858, la «Junta» va signar el document d'acord perquè es fes efectiu el pagament de «*Ochocientas libras catalanas, equivalentes a Ocho mil quinientas treinta y tres*

Recibí de la Junta Directiva del Nuevo Templo de la Virgen de Misericordia de la Villa de Canet de Mar, por mano de D. Duran, la cantidad de Ochocientas libras catalanas por cumplimiento del valor del organo construí para el mencionado templo. Dado a 20 Dic de 1858, Sou 800.— Capetano Vilardelo

reales de vellón, i que obravan en su poder procedentes de las alhajas vendidas». Signaren el document Josep Vidal, alcalde de Canet, Bonaventura Duran, vocal de la «Junta» a Barcelona, i Francesc Briera, vocal de la «Junta» a Canet³¹. Al revers del document es conserva el rebut manuscrit i signat pel propi Vilardebó, amb data de 20 de desembre del mateix 1858, on reconeixia haver rebut «de la Junta directiva del nuevo templo de la Virgen de Misericordia de la Villa de Canet de Mar, por manos de Dn. Bonaventura Duran individuo de la misma, la cantidad de ochocientas libras catalanes por cumplimiento del valor del organo [que] construí para el mencionado templo».

Els diners restants, fins arribar al valor dels 10.051 rals de la venda de les joies, també es van esmerçar per cancel·lar el deute de 2.670 rals i 7 maravedís, que la Junta tenia pendent a l'escultor Venanci Vallmitjana, a qui se li havien encarregat «las seis estatuas que tienen contratadas para el nuevo templo». El 15 de desembre la «Junta» autoritzava el pagament, i dos dies després, el 17 de desembre, Vallmitjana realitzava el rebut també manuscrit i signat conforme havia rebut la quantitat de mans del sr. Bonaventura Duran³². Aquestes sis estàtues, corresponents a personatges bíblics de l'antic testament, les he pogut identificar, quatre eren masculines (Salomó amb una maqueta del temple, Moisès amb la taula dels manaments, el rei David amb l'arpa i Isaac amb la daga), i dues de femenines (Judit amb l'espasa i el cap decapitat d'Holofernes, i Dalila amb una petita daga en una de les mans i una trena de cabells de Samsó a l'altra).

L'any següent (1859), un cop finalitzades totes les despeses importants, la «Junta», amb voluntat de mostrar «la transparència» dels seus comptes, va publicar un llibre titulat «Cuentas Generales de recaudación e inversión de los fondos empleados en la fábrica del nuevo templo de Nuetsra Señora de Misericordia de la Villa de Canet de Mar»³³, on es recullen les següents despeses: «A Dn. Cayetano Vilardebó, de Barcelona, a cuenta del organo y caja: 24.546 rals i 24 maravedís. A Dn. Francisco Escarpenter, por pintar la caja del organo: 605 rals. Faltan a satisfacer: A Dn. Cayetano Vilardebó la última paga del valor del organo».

Per tant, extrapolant la quantitat final pagada a Vilardebó, que era al voltant de 2.300 lliures, i encara mancant, l'any 1859, el pagament de part del valor de l'instrument, es pot gairebé afirmar que l'orgue construït devia ser el pressupostat en primer lloc (aprox. 3.000 lliures). De l'orgue que existia a la vella capella enderrocada ja no se'n té constància. Segurament, va ser incorporat per abaratir costos dins la cadireta³⁴ del nou instrument.

Gràcies a la localització d'una imatge, a dia d'avui inèdita, conservada a l'Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya, sabem quina volumetria i característiques estètiques tenia aquell instrument. La seva traça o fàbrica era de clar estil neogòtic, en consonància amb l'arquitectura del temple. Es

L'orgue de la Misericòrdia d'abans de 1936. (IEFC. Ref. ACM-96722v)

trojava situat a la part central del cor, tapant la llum de la rosassa de la façana del temple. Contenia mecanismes d'aportació d'aire amb manxes impulsades per un pèndol situat en una petita estança del costat de llevant del cor. Tenia cadireta davantera, amb un ric treball d'ebenisteria i daurat, i tubs segurament decoratius, sense funció, en l'argot dels orgueners també anomenats «canonges». La factura de l'instrument principal era de considerables dimensions. Amb sòcol inferior de fusta, la part superior contenia tres trams, el centre més ample que els laterals, amb tubs possiblement decoratius, i treball de fusteria amb arcs apuntats, cresteria i pinacles. I en el centre del timpà superior, enmig d'un petit rosetó circular, l'escut de Canet, amb el gos i les aigües, i sota d'aquestes, la inscripció 1856, any d'inici de la construcció de l'instrument.

El temple també va anar sofrint algunes transformacions. Per exemple, entre 1886 i 1888 es va construir el cancell de fusta de la porta principal, element que originàriament no hi era. Per fer-lo es

Imatge actual de la zona del cor del Santuari de la Misericórdia. (Sergi Alcalde)

va obrir a concurs públic, i va ser guanyadora la proposta presentada pel fuster canetenc Joan Dotras, amb intervencions pictòriques i daurats d'Antoni García, possiblement García Robles o algun descendent seu³⁵.

Però tornant a l'orgue. Aquest perdurà gairebé cinquanta anys més. Durant l'última dècada del segle XIX, es van haver de fer alguns ajustos i afinats musicals. El 12 de novembre del 1892 es van destinar 30 pessetes «pagadas al Licenciado Dn. Luís Banús Pbre.³⁶ para la manutención y un jornal de un organero que vino para arreglar el organo de la capilla»³⁷. El 31 de març del 1895 es van abonar 450 pessetes «al Sr. Domingo Florenyan por haver desmontado y afinado el organo del Santuario»³⁸. I uns mesos després, es localitza la despesa del 17 d'agost, quan es van pagar 43 pessetes al fuster canetenc Joan Dotras «Por componer la Puerta del organo y dos taules rústicas»³⁹.

En ocasions, per a les festivitats religioses, especialment per a la festivitat de la Misericórdia (8 de setembre) es contractava un organista reputat, normalment el mestre de capella o l'organista de la parròquia. Així doncs, es localitzen diverses partides pagades a Mossèn Josep Soler, organista de Canet.

El 5 de novembre de 1895, 25 pessetes, «para satisfacer el Trabajo del tiramuelle de la novena de la Virgen»⁴⁰. Les 80 pessetes, que li van pagar el 29 de setembre del 1900 «por el canto de las funciones de la Virgen»⁴¹. O les 15 pessetes cobrades, durant el segon trimestre del 1901, «por el Rndo José Soler, organista por la afinación del organo»⁴².

Durant la primera dècada del 1900, l'orgue ja havia quedat antiquat, i molts dels seus mecanismes obsolets. Per tant, va ser necessària una nova intervenció. L'any 1916 el Dr. Marià Serra va deixar anotat en el seu dietari: «Als administradors de la Misericórdia, amb el zel amb que cuiden de l'ermita, adreçant als devots de la Mare de Déu, un prec perquè contribueixin a la reparació de l'orgue que, per lo vist, se troba en mal estat, no reunint les indispensables condicions musicals pel compliment de les funcions religioses. Diuen que se necessiten un miler de duros i l'administració comença la subscripció amb quatre-cents»⁴³. En aquell moment eren administradors del Santuari (el que avui equivaldria a membres

del Patronat), Josep Sagristà i Francesc Xavier Serra, fill del Dr. Marià Serra. Aquests, el 10 de febrer del 1916, van enviar una carta al director del setmanari «La Costa de Llevant» perquè pogués fer-ne difusió⁴⁴. En ella al·legaven «en atenció que l'orgue del Temple és dolent i per tant no reuneix les necessàries condicions musicals pel compliment de les funcions religioses que hi tenen lloc», i que es veien per tant, compromesos a «reformat-lo amb importants millores, i a l'efecte, tenim el gust de participar-li que ja s'han començat els treballs que el convertiran en un harmoniós instrument dels millors». I acabaven dient-li «A vostè que tant estima a nostra Excelsa Patrona, mare de Misericórdia, i que celebra i aplaudeix les millores que constantment s'introdueixen al Santuari i a sos bonics encontorns, és a qui ens permetem dirigir-nos suplicant-li una almoïna».

L'administració del temple va obrir una subscripció pública amb un import inicial de 2.000 pessetes. Per tant, es van haver de buscar recursos que cobrissin les 3.000 pessetes restants fins arribar al «miler de duros» pressupostats. Els donatius es podien lliurar en metàl·lic a diverses adreces. A Barcelona, a la casa de Josep Sagristà, que residia a la Rambla

Catalunya 11, 2on 2na. I a Canet, a les cases de Francesc X. Serra, que vivia al carrer Santíssima Trinitat 16, i a la de l'organista Mossèn Josep Soler, situada al carrer de la Font⁴⁵.

Segons sembla, la demanda va ser corresposta, i l'obra de millora finalment es va poder portar a terme. Així, entre el juny i el juliol d'aquell any, van publicar-se nombroses referències de l'acte d'inauguració del renovat instrument. Entre d'altres: «*Amb ocasió d'inaugurar l'orgue del Santuari de la Mare de Déu de la Misericòrdia, recentment reformat, el diumenge vinent dia 18, tindrà lloc un Concert d'Orgue, a càrrec de Mossèn Colomer, organista de Sant Josep de Barcelona: Contribuiran al Concert, l'Orfeó Canetenc i la Capella de Música de la Parròquia*»⁴⁶. O el Dr. Marià Serra deixant anotat en el seu dietari: «*L'orgue de l'ermita de la Misericòrdia sofreix una transformació, gastant-s'hi un feix de diners per a millorar-lo, i els administradors, desitjant que el públic frueixi de les seves harmonies, l'estrenen donant un verdader concert de música sacra; a l'efecte inviten per donar-lo al Rnt. Josep Colomer, organista de la parròquia de Sant Josep de Barcelona, qui demostra posseir aptituds i coneixements artístics de mestre. La secció d'homes de l'Orfeó Canetenc junt amb la Capella de Música de la Parròquia interpreten una inspirada Salve, acompanyada per l'esmentat mestre, resultant un conjunt ajustat i exquisit. L'ermita s'omple a vessar, sortint-ne la gent completament satisfeta*»⁴⁷.

Aquesta adequació va ser l'última que va patir aquell harmònic instrument. Va presidir el cor del Santuari fins el juliol del 1936, quan les flames el van convertir en cendra. Lamentable tragèdia la pèrdua del patrimoni canetenc durant aquelles setmanes. Tot i així, hem d'estar contents perquè hem pogut localitzar i difondre'n una imatge, que publiquem en aquest article. Tant de bo algun dia n'apareguin més, especialment de l'orgue de la Parròquia, que a dia d'avui encara és una incògnita. De ben segur que «*El futur ens depararà sorpreses*».

Agraïments:

Durant les tasques de realització d'aquest article he consultat a diverses persones a les quals voldria agrair-los la seva col·laboració: els mossens Pere i Joan Travessa i Xiberta (fills de Canet i actuals Custodis del Santuari), la Dra. Montserrat Moli i l'organista i professor Miquel González.

¹ Per a més informació veure: ALCALDE, Sergi. «*El retaule de la Mare de Déu de la Misericòrdia de Canet de Mar*». A: *El Sot de l'Aubó*. Núm. 39 (2012), p. 21-23.

² Arxiu Parroquial de Canet (APC). Llibre 1 de Comptes de la Misericòrdia. Imatge 44 (Digitalitzacions de Jordi Soler).

³ L'antic monestir de Santa Maria de Jonqueres, regentat per monges comanadores de Sant Jaume, es trobava al carrer Jonqueres de Barcelona. Al segle XIX es va enderrocar el convent, traslladant-se l'església i el claustre, pedra a pedra, des de les seves proximitats a la Plaça Urquinaona fins a l'actual ubicació, al carrer Aragó, al bell mig de l'Eixample.

⁴ APC. Llibre 1 de Comptes de la Misericòrdia. Imatge 82.

⁵ Josep Boscà i Espanya era orguener, fill de Josep Boscà, important orguener originari de València, que va tenir un paper rellevant en la construcció d'orgues al bisbat de Girona. Entre altres, l'any 1689 va contractar la realització de l'orgue de Cadaqués.

⁶ APC. Llibre 1 de Comptes de la Misericòrdia. Imatge 84.

⁷ APC. Llibre 2 de Comptes de la Misericòrdia. Imatge 62.

⁸ Ídem.

⁹ Ídem.

¹⁰ APC. Llibre 2 de Comptes de la Misericòrdia. Imatge 63.

¹¹ Ídem.

¹² APC. Llibre 2 de Comptes de la Misericòrdia. Imatge 88.

¹³ MUNDET, Joan. *El taller dels Martí de Tossa al s. XVIII*. A: Turissa. Núm. 17. Octubre 1994. p. 25-29.

¹⁴ Arxiu Històric Fidel Fita (AHFF). Notaria de Canet. Not. Josep Llobet. Any 1789. T-1228. Fulls: 349r a 351r.

¹⁵ Arxiu Municipal de Canet de Mar (AMCNM). Fons Dr. Marià Serra. Caixa 39. Doc. 2.

¹⁶ Ídem.

¹⁷ AMCNM. Fons Dr. Marià Serra. Caixa 39. Doc. 3.

¹⁸ Ídem.

¹⁹ AMCNM. Fons Dr. Marià Serra. Caixa 39. Doc. 4.

²⁰ Es tracta de Nicolau Manent i Maurant, natural de Maó. L'any 1845 va obtenir la plaça de contrabaix a l'orquestra del Gran Teatre del Liceu. L'any 1851 va ser nomenat mestre de capella de la parròquia de Sant Jaume de Barcelona, càrrec que va ocupar fins la seva mort, l'any 1887. Va ser un gran impulsor de la «zarzuela», així com d'altres registres musicals: ballets, simfonies, misses, etc.

²¹ AMCNM. Fons Dr. Marià Serra. Caixa 39. Doc. 5.

²² AMCNM. Fons Dr. Marià Serra. Caixa 39. Doc. 6.

²³ AMCNM. Fons Dr. Marià Serra. Caixa 39. Doc. 7.

²⁴ AMCNM. Fons Dr. Marià Serra. Caixa 39. Doc. 8.

²⁵ AMCNM. Fons Dr. Marià Serra. Caixa 39. Doc. 9.

²⁶ BENGOCHEA, Soledad, i DE SOLÀ, Ricardo. «*Barcelona menestral 1854-1936*». Edit. Ajuntament de Barcelona. Direcció de Serveis Territorials. Any 2012, p. 357 – Fábricas de instrumentos músicos.

²⁷ S'ha localitzat a Vilardebó com autor de l'orgue, d'estil gòtic, construït l'any 1881, i situat a la Capella-panteó de la família López (marquesos de Comillas), a la ciutat de Comillas, Cantàbria.

²⁸ AMCNM. Fons Dr. Marià Serra. Caixa 39. Doc. 41.

²⁹ El «Tern», en la litúrgia anterior al Concili Vaticà II, era un conjunt d'ornaments que utilitzaven els membres oficials majors d'una missa solemne (sacerdots, diaques i subdiaques). Els Terns solien constar de: Casulles i dalmàtiques, Estoles, Manipuls, Capes pluvials, corporals, etc.

³⁰ AMCNM. Fons Dr. Marià Serra. Caixa 39. Doc. 45.

³¹ AMCNM. Fons Dr. Marià Serra. Caixa 39. Doc. 40.

³² Ídem.

³³ Biblioteca P. Gual i Pujadas de Canet de Mar. Fons locals. Ref. 246. Cue.

³⁴ Element que tenien alguns orgues, a mode de balcó o tribuna sobresortida en la part central, on habitualment es col·locaven els teclats.

³⁵ APC. Llibre de Comptes del Santuari. L5, p. 35-40.

³⁶ Mossèn Lluís Banús actuava de regent de la parròquia pel fet que el rector titular, Mossèn Josep Salvatella, es trobava afectat per una malaltia degenerativa.

³⁷ APC. Llibre de Comptes del Santuari. L5, p. 74.

³⁸ APC. Llibre de Comptes del Santuari. L5, p. 94.

³⁹ APC. Llibre de Comptes del Santuari. L5, p. 95.

⁴⁰ APC. Llibre de Comptes del Santuari. L5, p. 150.

⁴¹ APC. Llibre de Comptes del Santuari. L5, p. 169.

⁴² APC. Llibre de Comptes del Santuari. L5, p. 177.

⁴³ *Dietari del Dr. Marià Serra i Font (1880-1926)*. Col·lecció Estudis de Patrimoni, vol. 1, febrer 1916, p. 707.

⁴⁴ AMCNM. Fons Dr. Marià Serra. Caixa 18. Doc. 13.

⁴⁵ Ídem.

⁴⁶ Revitsa «Vida nova». Pineda de Mar, 10 juny 1916, p. 2. Secció Canet de Mar.

⁴⁷ *Dietari del Dr. Marià Serra i Font (1880-1926)*. Col·lecció Estudis de Patrimoni, vol. 1, juny 1916, p. 719.